

Руденко Тарас Олексійович – старший державний інспектор 4-го рангу митного поста «Східний» Київської міської митниці Державної фіскальної служби України, слухач навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ

КОНТРОЛЬОВАНА ПОСТАВКА ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРЕМІЩЕННЯМ ТОВАРІВ, ПРЕДМЕТІВ ТА РЕЧОВИН ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

Визначено особливості правового регулювання, методіку проведення та реквізити документів, що складаються в процесі проведення контрольованої поставки під час фіксації злочинів, пов'язаних із переміщенням товарів, предметів і речовин через митний кордон.

Ключові слова: злочини, пов'язані з переміщенням товарів, предметів та речовин через митний кордон; негласні слідчі (розшукові) дії; контроль за вчиненням злочинів; контрольована поставка; взаємодія слідчих та оперативних підрозділів; правове та документальне забезпечення.

Определены особенности правового регулирования, методика проведения и реквизиты документов, составляемых в процессе проведения контролируемой поставки при фиксации преступлений, связанных с перемещением товаров, предметов и веществ через таможенную границу.

Ключевые слова: преступления, связанные с перемещением товаров, предметов и веществ через таможенную

границу; негласные следственные (розыскные) действия; контроль за совершением преступлений; контролируемая поставка; взаимодействие следственных и оперативных подразделений; правовое и документальное обеспечение.

The features of the legal adjusting are certain in the article, methodology of realization and essential elements of documents, that is folded in the process of realization of the controlled delivery during fixing of crimes, that is related to moving of commodities, objects and substances through a custom border.

*The organizationally controlled delivery is divided into a few stages:
collection of operative information;*

fixing of fact of the illegal transporting of commodities, objects and substances forbidden is for turnover, that envisages realization of all complex of the actions, related to the review of place of event, exposure and fixing of tracks of criminal activity of participating to illegal turnover persons, registration of corresponding documentation of judicial value;

realization of measures from providing of secret control after moving of the forbidden load, commodities, objects, substances forbidden for turnover and persons that accompany him, enroute following to the addressee;

detention of holder of load, commodities, objects, substances forbidden for turnover and exposure of maximally complete amount of persons participating to injudicial activity.

The controlled delivery includes such stages: cognitive, or informative, during that there is a study of operative situation that was folded, exposure of problem, resources and prospects of her decision : having a special purpose, on that there is forming of aim of operation in relation to control after moving of commodities, objects and substances or division of her on a subaim and other; organizational, that includes preparation and claim of operatively-tactical intention of operation, development and description of measures, facilities and ways of realization of intention for the achievement of the put aim, decision of performers of the set

measures in relation to formation of organ of management this system, preparation of plan, estimation of possible negative consequences and preparation of measures on their localization; realization-practical, includes realization of the system of active measures and combinations; effective the results of operation rise on that, analysed, the got results are estimated and used.

Keywords: crimes, that is related to moving of commodities, objects and substances through a custom border; secret inquisitional (detect) actions; control is after committing crime; controlled delivery; co-operation of investigators and operative subdivisions; legal and documentary providing.

Криміногенна ситуація в Україні залишається вкрай складною. Щороку збільшується кількість фактів увезення та вивезення товарів без митного контролю, переміщення через митний кордон предметів, що мають історичну та культурну цінність, поширеними стають такі явища, як недекларування товарів, заниження їх вартості, пред'явлення фіктивних документів, ухилення недобросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності від сплати мита тощо. Злочинці вдаються до безлічі способів приховування товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу, під час транспортування таких засобів (у контейнерах, спеціальних ємностях, тайниках, багажі, що перевозиться окремо, в особистих речах, вантажних перевезеннях, поштових відправленнях, з використанням порожнин людини або тварини тощо), використовуючи автомобільний, залізничний, авіаційний, морський (річковий) транспорт, або здійснюючи перетинання державного кордону пішки.

Новим Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України [1] до чинного кримінально-процесуального законодавства було введено поняття негласних слідчих (розшукових) дій, система й методика проведення яких ще задовго до затвердження закону стали предметом активних

наукових дискусій. Негласні слідчи (розшукові) дії, закріплені гл. 21 КПК України, за сутністю та змістом проваджуваних дій корелюють з оперативно-розшуковими заходами, передбаченими ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], тому науковці, які досліджували особливості їх застосування, мають різні думки щодо організації, правових підстав і документального забезпечення [3–5]. Однією з ефективних негласних слідчих (розшукових) дій, що можуть бути використані під час фіксації зазначених злочинів, є контроль за вчиненням злочину. Останній може здійснюватися в разі наявності достатніх підстав уважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Однією з форм контролю за вчиненням злочину є контрольована поставка. Її проведення в Україні реалізується згідно з положеннями п. 1 ч. 1 ст. 271 КПК України [1] у порядку, визначеному нормативно-правовими актами МВС України, податкової міліції, Служби безпеки України, Державної митної служби України (як складової Державної фіскальної служби України, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. [2]), погодженими з Генеральною прокуратурою України та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України. У п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що «оперативні підрозділи мають право проводити контрольовану поставку ... товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь» [2]. Відповідно до ч. 6 ст. 271 КПК України, контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення територією України транзитом, увезення до України або вивезення за її межі речей, вилучених із вільного обігу, або інших речей чи документів, може бути проведено в порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з

відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Порядок і тактику проведення контрольованої поставки визначено законодавством (ч. 5 ст. 271 КПК України). Основоположним міжнародним правовим актом, що регламентує застосування контрольованої поставки, у тому числі в українському законодавстві, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин від 20 грудня 1988 р. [7], ст. 11 якої визначає, що сторони, якщо це не суперечить головним принципам їх національних правових систем, уживають, у межах своїх можливостей, необхідних заходів, які передбачають належне використання контрольованих поставок на міжнародному рівні на основі взаємоприйнятних угод або взаємних домовленостей із метою виявлення осіб, які беруть участь у правопорушеннях, та їх кримінального переслідування; рішення про використання контрольованих поставок приймаються в кожному окремому випадку і можуть за необхідності враховувати фінансові домовленості й взаєморозуміння щодо здійснення юрисдикції, досягнуті відповідними Сторонами; незаконні партії, контрольовані поставки, що здійснюються згідно з досягнутими домовленостями, за згодою Сторін може бути перехоплено й залишено для подальшого перевезення зі збереженням, вилученням або повною чи частковою заміною товарів, предметів і речовин.

Відповідно до мети, завданнями контрольованої поставки є: документування протиправної діяльності та виявлення всіх осіб, причетних до вчинення злочину; конфіскація, за результатами контрольованої поставки, товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу; виявлення причин та умов учинення злочинів; з'ясування джерел фінансування незаконних операцій із товарами, предметами й речовинами, заборонених для обігу, та подальших шляхів «відмивання» (легалізації)

отриманих кримінальних доходів; забезпечення доказів злочинної діяльності. Контрольована поставка здійснюється тільки спеціально уповноваженими на те державними органами й підрозділами, що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, зокрема МВС України, Службою безпеки України, Державної прикордонної служби України. Контрольована поставка може здійснюватися у взаємодії з іншими державними органами, зокрема Державною митною службою, яка забезпечує її проведення в разі перетину кордону. Предметом контрольованої поставки є товари, предмети та речовини, переміщення яких здійснюється протиправно. Національне законодавство визначає, що предметом контрольованої поставки можуть бути лише ті товари, предмети й речовини, що фактично перебувають у незаконному обігу, тобто діяння з якими здійснюється з порушенням вимог чинного законодавства та відповідальність за які передбачено нормами кримінального права.

Залежно від джерел отриманої інформації, характеру походження вантажу, товарів, предметів, речовин, способу їх переміщення, наявності осіб, які супроводжують, та інших обставин контрольовані поставки поділяються на певні види, а саме:

залежно від пункту відправлення й пункту призначення вантажу, товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу, та відповідної державної приналежності території, на якій планують проводити операцію: внутрішня (міжрегіональна) контрольована поставка – контрольоване переміщення вантажу, товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу, що незаконно транспортують у межах території нашої держави; зовнішня (пов'язана з перетином кордону) контрольована поставка – контрольоване переміщення вантажу, товарів, предметів та речовин, що незаконно транспортуються за межі або безпосередньо в Україну із-за кордону на підставі заключних односторонніх чи багатосторонніх угод та договорів

з іноземними країнами. Вона здійснюється, як правило, за участі правоохоронних органів цих країн; окремим підвидом зовнішньої контрольованої поставки є так звана транзитна – контрольоване переміщенням вантажу, товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу, територією України, що здійснюється на підставі запитів державних органів інших країн;

за кількістю країн, задіяних у проведенні такого заходу, контрольовані поставки поділяються на: двосторонні, за яких поставки проводять правоохоронні органи двох країн; багатосторонні, коли цей захід здійснюють правоохоронні органи трьох і більше країн. Зазвичай такі поставки здійснюють під час транзитного переміщення контрольованого вантажу, товарів, предметів та речовин, заборонених для обігу, територією нашої держави або проводять за результатами документування міжнародного злочинного угруповання, злочинний вантаж якого переміщують територією декількох країн, або початковий чи кінцевий її етап проходить в Україні.

Організаційно контрольовану поставку можливо поділити на декілька етапів:

збір оперативної інформації про незаконне переміщення товарів, предметів, речовин та/або проведення заходів щодо виявлення фактів незаконного транспортування товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу;

фіксація факту незаконного транспортування товарів, предметів, речовин, заборонених для обігу, що передбачає проведення всього комплексу дій, пов'язаних з оглядом місця події, виявлення та фіксацію слідів злочинної діяльності причетних до незаконного обігу осіб, оформлення відповідної документації процесуального значення;

реалізація заходів щодо забезпечення негласного контролю за переміщенням забороненого вантажу, товарів, предметів, речовин, заборонених для обігу, та осіб, які їх супроводжують, на маршруті слідування до адресата;

затримання отримувача вантажу, товарів, предметів, речовин, заборонених для обігу, та викриття максимально повної кількості осіб, причетних до протиправної діяльності.

Контрольована поставка передбачає такі стадії:

пізнавальну, або інформаційну, під час якої відбувається вивчення оперативної ситуації, що склалася, виявлення проблеми, ресурсів і перспектив її вирішення;

цільову, спрямовану на формування мети операції щодо контролю за переміщенням товарів, предметів та речовин або поділ її на підцілі;

організаційну, що передбачає підготування й затвердження оперативно-тактичного задуму операції, розроблення й описання заходів, засобів і шляхів реалізації задуму для досягнення поставленої мети, визначення виконавців намічених заходів щодо утворення органу управління цією системою, розроблення плану, оцінювання можливих негативних наслідків і передбачених заходів із їх локалізації;

реалізаційно-практичну, що має на меті здійснення системи активних заходів і комбінацій;

результативну, під час якої підводяться підсумки операції, аналізуються, оцінюються і використовуються отримані результати.

Відповідно до ч. 4 ст. 246 КПК України «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій», лише прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контрольована поставка. Згідно з ч. 5 ст. 246 КПК України, у рішенні про здійснення цього заходу зазначається строк її проведення. Строк проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжено прокурором до 18 місяців. клопотання про дозвіл на проведення контрольованої поставки, передбачене ст. 248 КПК України, оформляє прокурор. У ньому зазначають правову кваліфікацію, статтю, короткий виклад обставин справи, номер реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань,

обґрунтування неможливості отримати відомості іншим способом. Слідчий суддя має розглянути документ протягом 6 год із моменту отримання. Його реєструють у суді в Журналі обліку та реєстрації клопотань [8], оформляють у чотирьох примірниках (для суду, прокурора, слідчого, виконавця).

Одним із важливих аспектів організації та прийняття рішення про здійснення контрольованої поставки є встановлення контакту з владою країни, у якій було виявлено товари, предмети чи речовини. Відповідні правоохоронні органи надають один одному інформацію (документи, матеріали, інші дані) з питань, пов'язаних із підготовкою та проведенням контрольованої поставки. Передавання такої інформації здійснюється в тому разі, якщо це не завдає шкоди інтересам боротьби зі злочинністю, не суперечить законам держави і може допомогти органам іншої держави підготувати або провести операцію щодо контролю за товарами, предметами та речовинами або сприяти проведенню досудового розслідування. Після погодження обох сторін проводиться контрольована поставка, на підставі отриманого міжнародного запиту в оперативному підрозділі складається план її проведення щодо перекриття каналу незаконного переміщення товарів, предметів і речовин, заборонених для обігу, а також документування протиправної діяльності причетних осіб. За необхідності про контрольовану поставку, пов'язану з перетином кордону, інформують відповідні підрозділи Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України та Служби безпеки України. Важливим чинником є своєчасність надання правоохоронним органам інших країн інформації. Зазначене набуває особливого значення для координації спільних дій із метою одночасного вилучення товарів, предметів і речовин.

Відповідно до ч. 3 ст. 271 КПК України, під час підготовки та проведення контрольованої поставки забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи

особі вчинити злочин, який вона б не вчинила, якби працівник правоохоронного органу цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі й документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні. Згідно з ч. 7 ст. 271 КПК України, прокурор у своєму рішенні про проведення контрольованої поставки, крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК України, зобов'язаний: викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину.

Відповідно до ч. 8 ст. 271 КПК України, якщо при проведенні контрольованої поставки виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, передбачених Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді.

Згідно з повноваженнями, передбаченими п. 2 ст. 40 КПК України, слідчий проводить негласні слідчі (розшукові) дії в порядку, визначеному розд. 3 гл. 21. Для правильної організації досудового розслідування велике значення має чітка взаємодія слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий може доручити відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України), які проводять їх відповідно до відомчих нормативних актів [9].

Правовою підставою здійснення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами, є письмове доручення слідчого або прокурора в кримінальному провадженні. У цьому разі, на час проведення зазначених дій, працівник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Працівники оперативних підрозділів не мають права

здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ст. 41 КПК України). До доручення обов'язково додається витяг із Єдиного реєстру досудового розслідування та постанова слідчого, прокурора про прийняте рішення щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 246 КПК України). Доручення оперативного підрозділу про проведення негласної слідчої дії передбачає вимогу слідчого до керівника оперативного підрозділу щодо виконання у визначений термін певної негласної слідчої (розшукової) дії та повідомлення про її результати. Зазначені доручення надаються в письмовій формі і є обов'язковими для оперативного підрозділу (ч. 1, 3 ст. 41 КПК України). Слідчий, прокурор у дорученні обов'язково зазначають посаду, звання, клас, орган досудового розслідування, прізвище та ініціали посадової особи; реєстраційний номер кримінального провадження; контактний телефон; оперативний підрозділ, якому доручено проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно з напрямками оперативно-службової діяльності; стислий зміст обставин злочину; правову кваліфікацію злочину (частину, статтю КК України); відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що є підставою для підозри особи у вчиненні злочину; вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в іншій спосіб; відомості залежно від виду негласної слідчої дії про певні ознаки, які дають змогу унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; очікувані результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії та докази, що можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

Разом із дорученням керівникові оперативного підрозділу направляють копію ухвали слідчого судді, або копію постанови прокурора чи слідчого про проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення контрольованої поставки, відповідно до ч. 3 ст. 248 КПК України, повинна містити відомості про особу, річ, місце, вид негласної слідчої (розшукової) дії, строк дії ухвали. У разі проведення негласної слідчої (розшукової) дії за клопотанням прокурора або слідчого, до оперативного підрозділу додаткового направляються ухвала судді, належним чином завірена в чотирьох примірниках.

Під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії в порядку, передбаченому ст. 250 КПК України, до оперативного підрозділу направляють постанову слідчого, прокурора, на виконання якої в дорученні, крім обов'язкових вищезазначених відомостей, додатково обґрунтовують виняткові підстави її проведення з наданням підтверджуючих документів (ст. 251 КПК України). Форма та реквізити постанови про проведення контрольованої поставки передбачено ст. 251 КПК України. Її зміст повинен відповідати всім вимогам зазначеної статті. Відповідно до п. 4 ст. 246 КПК України, дозвіл на проведення контролю за вчиненням злочину (до видів якого належить контрольована поставка) надається лише прокурору, тому крім загальних вимог наводяться конкретні виняткові невідкладні випадки, пов'язані з урятуванням життя людей та запобіганням учиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Після цього оперативний працівник складає план проведення контрольованої поставки, що передбачає місце й час проведення заходу; головні завдання; кількісний склад учасників; сутність дій, їх послідовність; роль учасників під час проведення кожної дії; засоби зв'язку між окремими групами й учасниками; опис місця майбутнього проведення поставки.

Результати негласних слідчих (розшукових) дій повинні відповідати загальним правилам фіксації кримінального

провадження, передбаченим КПК України. Відповідно до ч. 4 ст. 271 КПК України, про результати контрольованої поставки складають протокол, до якого додають речі та документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Відомості про осіб, які проводили зазначені дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки, можуть бути зазначені із забезпеченням конфіденційності в порядку, визначеному законодавством. Протокол негласної слідчої (розшукової) дії повинен відповідати загальним вимогам складання протоколу та додаткам до нього, що передбачено ст. 104, 105, 251, 252 КПК України. Відповідно до ст. 252 КПК України, протокол про результати проведення контрольованої поставки з додатками надають прокурору не пізніше ніж через 24 год із моменту припинення контрольованої поставки. У ньому зазначають: час, місце, форму контролю; осіб, присутніх під час проведення експерименту; наявність і характеристику технічних засобів фіксації та носіїв інформації; відомості про хід і результати заходу; вилучені документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення осіб із протоколом.

Отже, ми визначили особливості правового регулювання, методику здійснення та реквізити документів, що складають у процесі проведення контрольованої поставки під час фіксації злочинів, пов'язаних із переміщенням товарів, предметів і речовин через митний кордон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua>.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Негласні слідчі (розшукові) дії : [курс лекцій] / Ніколаюк С. І., Паливода В. В., Козаченко О. І. та ін. ; за заг. ред. Д. Й. Никифорчука. – К. : НАВС, 2012. – 177 с.

4. Никифорчук Д. Й. Проблемні питання проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій / Никифорчук Д. Й., Кравченко А. О., Копилов А. М. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 173–181.

5. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2 (26). – С. 34–39.

6. Про оптимізацію центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 169.

7. Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20 груд. 1988 р.

8. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії : наказ МВС України від 19 листоп. 2012 р. № 1050.

9. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України та ін. від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/936/16875/5.